

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ШАТНЕНКО КАТЕРИНА ОЛЕГІВНА

УДК 330.34.014.2

**ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЯ ЯК ФОРМА ОНОВЛЕННЯ ПРОМИСЛОВОГО
КАПІТАЛУ**

Спеціальність 08.00.01 – Економічна теорія та історія економічної думки

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Одеса – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Одеському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
член-кореспондент НАН України,
Звєряков Михайло Іванович,
Одеський національний економічний університет,
ректор;

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Бодров Володимир Григорович,
Національний університет державної фіскальної
служби України,
професор кафедри економіки підприємства;

кандидат економічних наук, доцент
Летуча Олександра Володимирівна,
Національна металургійна академія України,
доцент кафедри міжнародної економіки,
політичної економії та управління.

Захист відбудеться «30» листопада 2018 р. о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.055.01 в Одеському національному економічному університеті за адресою: 65082, м. Одеса, вул. Преображенська, 8, ауд. 217.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Одеського національного економічного університету за адресою: 65082, м. Одеса, вул. Преображенська, 8, ауд. 211.

Автореферат розісланий «29» жовтня 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. О. Даниліна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Становлення промислового капіталу в Україні супроводжувалося примітивізацією виробництва. Це призвело до формування аграрно-сировинної спеціалізації економіки, яка неспроможна забезпечити динамічний інноваційний розвиток. При цьому для промислового капіталу, що функціонує в умовах розвинених країн, властивим є розширене відтворення на основі впровадження високопродуктивних технологій. Це пояснюється характерною для таких країн спеціалізацією на виробництві наукоємної продукції. Тому промисловий капітал, який є відстороненим від інноваційних процесів, робить країну причиною до нарощування економічної відсталості.

Низький рівень розвитку вітчизняного промислового капіталу проявляється у його технологічному відставанні від розвинених країн світу, а також у відсутності ознак інноваційного розвитку. При цьому сформована структура промислового капіталу сприяє закріпленню економічної відсталості нашої країни. Її зміна є завданням індустріалізації як умови становлення прогресивного промислового капіталу.

Загальні закономірності розвитку капіталу досліджували у своїх працях: К. Маркс, Д. Рікардо, А. Сміт. Інноваційну складову як драйвер розвитку промислового капіталу розкрито у працях: М. Кондратьєва, Б.-А. Лундвала, К. Перес, Й. Шумпетера. Праці цих учених формують уявлення про ключові аспекти прогресивних змін промислового капіталу.

Ознаки індустріалізації як процесу становлення та розвитку капіталістичного виробництва у конкретно-історичних умовах описано у працях: Р. Аллена, О. Ерліха, Дж. Мокира, Д. Норта, Дж. М. Ходжсона. Вагомим внеском для розкриття особливостей індустріалізації в умовах розвинених капіталістичних відносин стали праці представників кейнсіанського напрямку економіки: Н. Калдора, М. Калецького, Дж. М. Кейнса, Дж. Робінсон. Специфіку радянської моделі індустріалізації висвітлено у рамках дискусії про індустріалізацію, в якій важливими учасниками були В. О. Базаров, М. І. Бухарін та Є. О. Преображенський. Особливості індустріалізації як розвитку промислового капіталу в умовах країн, що розвиваються, розглянуто у працях авторів теорій наздоганяючого розвитку: А. Льюїса, Р. Нурксе, Р. Пребіша, П. Розенштейн-Родана, С. Фуртадо, А. Хіршмана та ін.

Риси, які характеризують сучасний стан та тенденції розвитку промислового капіталу, визначено у працях зарубіжних учених: Б. Блустоуна, Р. Болдвіна, Дж. Вайса, Д. Родріка, Р. Роуторна, Дж. Сайфера, А. Сирмаї, Ф. Трегенни. Проблеми оновлення промислового капіталу в умовах посттрансформаційної економіки розкрито у доробках: Н. В. Безлепкіної, С. Д. Бодрунова, С. С. Губанова, В. Г. Клінова, В. М. Полтеровича. Серед вітчизняних учених, які розглядають цю проблему через призму індустріалізації, можна виділити: В. Г. Бодрова, В. П. Вишневського, В. М. Гейця, Л. Л. Жданову, Л. О. Збаразську, М. І. Зверякова, Ю. В. Кіндзерського, О. В. Летучу та ін.

Актуалізація проблем впровадження сталого розвитку як у розвинених країнах, так і в країнах, що розвиваються, зумовила зростання інтересу до індустріалізації. З'являється все більше наукових праць, у яких зазначено, що такий розвиток потребує становлення індустріальної бази, яка спроможна забезпечити гармонійний розвиток економічної, соціальної та екологічної компонент. У цьому контексті загострення проблеми невідповідності вітчизняної індустріальної бази вимогам сталого розвитку зумовило появу численних публікацій, у яких індустріалізація розглядається передусім як економічна політика. Проблема полягає у тому, що формування дієвої економічної політики потребує розуміння сутності змін, які відбуваються під час індустріалізації. Розробка рекомендацій щодо запровадження цих змін в Україні повинна ґрунтуватися на аналізі стану вітчизняного промислового капіталу. Це дозволить визначити інструменти впливу на його розвиток у конкретно-історичних умовах нашої економіки. У зв'язку з цим постає необхідність у теоретичному зображенні індустріалізації як форми оновлення промислового капіталу, а також розробці положень для стратегії індустріалізації, що відповідає сучасному етапу розвитку та специфічним умовам посттрансформаційної економіки на прикладі української. Теоретичне значення та практична цінність цих проблем зумовила вибір теми, мети та завдань дисертаційної праці.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри загальної економічної теорії та економічної політики Одеського національного економічного університету. Так, у межах теми «Дослідження змісту і форм розвитку економічних відносин в національній економіці на прикладі України» (ДР № 0113U000654) досліджено сучасні тенденції розвитку міжнародного поділу праці, а також на основі моделей міжнародної торгівлі визначено наслідки сировинної спеціалізації економіки України. Обґрунтовано ключові заходи для зміни напрямку економічної інтеграції країни до світового ринку.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної праці – дослідити особливості індустріалізації як форми оновлення промислового капіталу, а також сформулювати теоретичне підґрунтя для національної стратегії індустріалізації, що враховує специфіку сучасного вітчизняного промислового капіталу.

Відповідно до мети визначено такі *завдання*:

- виявити характерні риси індустріалізації на основі систематизації загальних закономірностей розвитку промислового капіталу та специфічно-історичних умов, що визначають форму здійснення цього процесу;
- розкрити особливості структурної перебудови промислового капіталу у процесі розгортання індустріалізації;
- визначити ключові аспекти інноваційного розвитку промислового капіталу під час індустріальних перетворень;
- дослідити специфіку індустріалізації в умовах різних економічних систем, проаналізувати загальні та специфічні риси цього процесу;
- встановити глобальні тренди розвитку промислового капіталу та виклики, що виникають у процесі сучасної індустріалізації;

– дослідити умови функціонування промислового капіталу в Україні та виявити перспективи його оновлення;

– визначити ключові напрямки та способи розвитку вітчизняного промислового капіталу, запропонувати базові положення стратегії індустріалізації для України.

Об'єкт дослідження – система соціально-економічних відносин, що формується у процесі розвитку промислового капіталу.

Предмет дослідження – теоретико-методологічні та прикладні аспекти оновлення промислового капіталу в умовах індустріалізації.

Методи дослідження. Для розв'язання поставленої мети та скорельованих із нею завдань у роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи економічної теорії: генетичний метод (при розгляді становлення та розвитку промислового капіталу), системний підхід (для відображення сутності перетворень під час індустріалізації), принцип єдності історичного й логічного (для визначення загальних та специфічних характеристик індустріалізації). Економіко-статистичний метод застосовано для підтвердження теоретичних положень, визначених за допомогою вказаних вище методів.

Теоретичною базою дисертаційної праці стали напрацювання класичного та кейнсіанського напрямків економічної теорії, праці вчених, які досліджували проблеми інноваційного розвитку, праці представників теорії наздоганяючого розвитку, наукові розробки сучасних вітчизняних та зарубіжних науковців.

Інформаційною базою дослідження є публікації зарубіжних та вітчизняних учених, ресурси мережі Інтернет, офіційні документи Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, статистичні дані та огляди, надані Державним комітетом статистики України, Міністерством фінансів та Національним банком України, Світовим банком, ЮНІДО, МВФ та іншими організаціями. Використання цих ресурсів уможливило наукове обґрунтування отриманих результатів дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що явище індустріалізації репрезентовано як структурну перебудову промислового капіталу, що зумовлює його прогресивний розвиток. Наукову новизну дисертаційної праці визначають такі положення:

удосконалено:

– наукове уявлення про індустріалізацію, яка розглядається як процес розвитку промислового капіталу, а не лише галузей промисловості. Це положення висвітлено за допомогою запропонованого механізму індустріалізації, основою якого є концепція міжгалузевих зв'язків, завдяки яким відбувається рух капіталу, спричинений внутрішньогалузевою та міжгалузевою конкуренцією. Практичне значення такого підходу полягає у тому, що він дозволяє сформулювати політику індустріалізації для країн зі слабкими міжгалузевими зв'язками, націлену на збалансований розвиток економіки, а не на відокремлений розвиток галузей промисловості;

– постановку проблем відтворення промислового капіталу, пов'язаних із становленням сучасної матеріально-технічної бази. На відміну від нині

актуалізованої проблеми зайнятості, яка зумовлена автоматизацією виробництва, визначено, що не менш актуальною виступає проблема індивідуального відтворення капіталу, що пов'язана з прискоренням морального зносу, а також загострюється питання розвитку промислового капіталу в країнах із сировинною спеціалізацією;

– теоретичне обґрунтування неефективності вітчизняної структури економіки. Поряд з існуючими аргументами її неефективності, які підтверджують слабкий потенціал інноваційного розвитку економіки через спеціалізацію на проміжній низькотехнологічній продукції, показано, що така спеціалізація також визначає слабкість позиції країни у міжнародній торгівлі. Це зумовлено високим рівнем інтегрованості національної економіки до світової, який притаманний українській економіці. Обґрунтовано, що структурна деформація у країнах з ринковою системою, яка формується, виявляється у скороченні ланцюгів міжгалузевих зв'язків. Це призводить до збільшення імпорту елементів промислового капіталу та, як результат, до імпортової залежності економіки країни;

набули подальшого розвитку:

– теоретико-методологічний підхід до формування політики індустріалізації в країнах, що розвиваються. Дослідження радянського, латиноамериканського та східно-азіатського досвіду індустріалізації допомогло визначити специфіку цього процесу в країнах, що розвиваються. Як наслідок, поряд з існуючими рекомендаціями щодо впровадження політики індустріалізації, які стосуються вирішення інвестиційних, структурних, технологічних проблем, запропоновано розпочинати її формування з урахуванням необхідних змін в інституціональному середовищі країни;

– теоретичне відображення структурних зрушень під час індустріалізації. На відміну від існуючого бачення важливості обробних галузей у цьому процесі, завдяки яким створюється більше доданої вартості, запропоновано акцентувати увагу на значущості їх інноваційного потенціалу. Тому визначено машинобудівну галузь як ключову ланку промислового капіталу, оскільки вона спроможна втілювати винаходи у передові технології;

– положення про заходи, що сприяють індустріалізації у посттрансформаційній економіці України. На відміну від наявних розробок промислової політики, запропоновано перелік заходів для стратегії індустріалізації, які можуть сприяти становленню передумов для забезпечення відтворення промислового капіталу з урахуванням світових трендів економічного розвитку.

Практичне значення одержаних результатів. Теоретичні положення та практичні рекомендації, викладені у дисертації, можуть слугувати підґрунтям для розробки економічної політики, метою якої є економічне зростання та покращення добробуту населення. Запропоновані заходи індустріалізації постають дієвими інструментами вирішення ключових проблем економічного розвитку України.

Основні теоретичні положення були використані Департаментом економічного розвитку Одеської міської ради при підготовці проекту Стратегії економічного та соціального розвитку міста Одеси до 2022 року (довідка № 1488/01-41/01 від 21.08.2018 р.); Помічянською міською радою Добровеличківського району Кіровоградської області при розробці Програми соціально-економічного розвитку Помічянської об'єднаної територіальної громади на 2019 рік (довідка № 01-25/82/2 від 24.07.2018 р.); ПАТ Одеським кабельним заводом «Одескабель» при формуванні амортизаційної політики підприємства (довідка № 49/1 від 03.08.2018 р.).

Результати дисертаційної праці використовуються у навчальному процесі Одеського національного економічного університету при викладанні дисциплін «Загальна економічна теорія», «Макроекономіка», «Нова економіка» для студентів, що здобувають освітній ступінь «бакалавр» (довідка № 01-10/973 від 18.06.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна праця є завершеним науковим дослідженням. Наукові положення та практичні рекомендації розроблені автором самостійно та є його особистим баченням проблем оновлення промислового капіталу у процесі індустріалізації.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження апробовано на науково-практичних конференціях різних рівнів, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Перспективи економічного зростання та інноваційного розвитку країн» (м. Одеса, 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Ринкові економічні механізми сталого розвитку: інноваційне та фінансове забезпечення» (м. Дніпропетровськ, 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Фінансово-економічні пріоритети розвитку економіки: стратегія і перспективи» (м. Київ, 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми економіки та менеджменту: оцінка та перспективи вирішення» (м. Львів, 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми сталого розвитку економіки України в умовах інтеграційних процесів» (м. Ужгород, 2014 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Покританівські читання» (м. Одеса, 2015, 2016, 2017 рр.).

Публікації. Науково-теоретичні засади та результати дослідження висвітлено у 15 наукових працях загальним обсягом 6,8 друк. арк., із яких: 1 публікація у колективній монографії, 5 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у зарубіжному науковому виданні, 8 публікацій – тези доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна праця складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 237 сторінок, основний зміст – 185 сторінок. Матеріали дисертації містять 22 таблиці, 7 рисунків, а також 14 додатків, розміщених на 18 сторінках. Список використаних джерел, який складається із 232 найменувань, розташовано на 22 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету і завдання, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, умотивовано наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, подано відомості про апробацію результатів дослідження, обсяг і структуру праці.

У першому розділі **«Закономірності формування та розвитку промислового капіталу»** узагальнено теоретичні погляди, у яких відображено проблеми розвитку промислового капіталу. Визначено роль та характерні риси індустріалізації як форми оновлення промислового капіталу в розвинених країнах.

На основі досліджень учених, у яких розкриваються ключові положення розвитку промислового капіталу, встановлено, що темпи та характер його розвитку визначаються розвитком продуктивних сил суспільства: змінами у засобах виробництва та робочій силі у їх органічному взаємозв'язку та взаємодії. При цьому суспільний поділ праці пояснює появу нових технологій та кваліфікацій, що приводять до зростання суспільної продуктивності праці, яка характеризує розвиток промислового капіталу. Тому зроблено висновок, що розвиток промислового капіталу супроводжується зміною галузевої структури економіки та професійної структури робочої сили.

Дослідження промислового капіталу з моменту його становлення у період промислової революції свідчить про те, що в окремі періоди його розвиток характеризується змінами, у результаті яких відбувається суттєве підвищення суспільної продуктивності праці. Ці зміни пов'язані з виникненням інновацій, які приводять до структурної перебудови економіки. Для відображення перетворень промислового капіталу під час індустріалізації була використана логіка виникнення та розповсюдження інновацій. Вона полягає у тому, що впровадження інновацій є доцільним, якщо збільшується прибутковість виробництва. Тому було запропоновано такий механізм розгортання індустріалізації: впровадження інновацій викликає зміни не просто в окремих галузях, а у промисловому капіталі в цілому, що пояснюється наявністю міжгалузевих зв'язків, які забезпечують взаємозв'язок між галузями економіки; самі зміни відбуваються завдяки ринковому механізму, що включає внутрішньогалузеву конкуренцію, яка сприяє впровадженню інновацій, та міжгалузеву конкуренцію, яка спричиняє необхідні структурні зміни.

Проблема структурних змін під час індустріалізації була проаналізована з погляду ролі різних галузей для розвитку промислового капіталу. Оскільки інновації виступають важливим компонентом розвитку промислового капіталу, то це дозволяє сформулювати положення про значущість інноваційного потенціалу галузей, а також визначає пріоритетність розвитку машинобудування, роль якого полягає у втіленні наукових досягнень у передові технології. У механізмі також відображено роль міжгалузевих зв'язків, що визначило важливість розвитку галузей із найбільшою концентрацією міжгалузевих зв'язків.

Теоретичною основою для характеристики неоднорідності в часі та просторі індустріального розвитку різних країн визначено теорії, у яких відображено

циклічний та інноваційний характер розвитку промислового капіталу (теорія Й. Шумпетера, теорія довгих хвиль М. Кондратьєва, теорія техніко-економічної парадигми К. Перес). Установлено, що індустріалізація на основі інновацій є характерною для країн, які становлять ядро технологічного розвитку. Країни, що знаходяться на периферії, здійснюють індустріалізацію завдяки імпорту технологій. Це сприяє виникненню умов для зміни їх периферійного положення.

У другому розділі **«Моделі індустріального розвитку у різних економічних системах»** розглянуто специфіку індустріалізації у різних економічних системах. Виявлено механізм здійснення індустріалізації в умовах розвинутого ринкового механізму, в умовах централізованого регулювання економіки державою, а також в умовах поєднання ринкового та державного механізмів регулювання.

Як зазначалося у першому розділі, оновлення промислового капіталу забезпечується ринковим механізмом. Виходячи з об'єктивності індустріалізації в країнах з розвиненим ринковим механізмом, було показано, що пояснити індустріалізацію у таких умовах спроможна кейнсіанська теорія. Щодо положення про важливість інновацій, то у таких країнах із початку ХХ ст. спостерігається активне включення науки у виробничий процес, що стає запорукою розвитку інноваційної діяльності. При цьому саме впровадження інновацій потребує формування ресурсів, що в кейнсіанській теорії відображено у механізмі переведення заощаджень в інвестиції. Пояснюючи роль міжгалузевих зв'язків, доцільним можна вважати застосування концепції мультиплікатора, яка дозволяє визначити ефект від розповсюдження прогресивних змін завдяки цим зв'язкам під час індустріалізації.

У країнах зі слабким розвитком ринкового механізму індустріалізація відбувалася із залученням до цього процесу держави. Саме так сформувалися моделі індустріалізації, у яких об'єктивність економічного розвитку доповнювалася суб'єктивними рішеннями, що виступають у формі політики індустріалізації. Такі моделі індустріалізації відображають розвиток реального сектора економіки в країнах з наздоганяючим типом розвитку. Для дослідження специфіки індустріалізації серед таких країн було проаналізовано досвід радянської, латиноамериканської та східно-азіатської індустріалізації.

Аналіз дискусій щодо здійснення радянської індустріалізації дав змогу виявити перелік теоретичних проблем, які є актуальними для країн зі слабким розвитком ринкового механізму. З-поміж них виокремлено проблеми інвестиційного забезпечення індустріалізації, а також вибору пріоритетності галузей у процесі перетворень. Ідея становлення прогресивної соціалістичної системи визначила специфіку радянської індустріалізації, що проводилася у відносно короткі строки з координацією з центру. Інноваційна складова забезпечувалася завдяки імпорту технологій, а зв'язок між галузями налагоджувався директивним шляхом на основі реалізації планових завдань, а не через ринок. Проблема інвестиційного забезпечення вирішувалася шляхом перерозподілу ресурсів із найбільш розвинутої галузі (сільського господарства) у галузі промисловості. Колективізація виявилася зручним інструментом для такого

перерозподілу. Пріоритетність галузей важкої промисловості та машинобудування уможливила імпортозаміщення з метою становлення економічної незалежності. Унаслідок радянської індустріалізації була встановлена потужна промислова база, розлад якої у післявоєнний період пов'язаний з її неспроможністю відповідати викликам часу.

Аналіз теорій наздоганяючого розвитку доповнив дослідження індустріалізації в країнах зі слабким розвитком ринкового механізму. Серед цих теорій найбільше визнання отримали теорія «великого поштовху» (П. Розенштейн-Родан), теорія збалансованого розвитку (Р. Нурксе), а також теорія незбалансованого розвитку (А. Хіршман).

Головна ідея теорії «великого поштовху» полягає у проведенні індустріалізації шляхом здійснення великих інвестицій у певні галузі економіки, виробництво продукції яких характеризується позитивним ефектом масштабу. Вразливість цієї теорії полягає у тому, що вона не враховує вірогідну слабкість міжгалузевих зв'язків, а також не визначає джерело великих інвестицій. Застосування рекомендацій цієї теорії в умовах країн зі слабким розвитком ринкового механізму може призвести до того, що великі інвестиції не спричинять оновлення промислового капіталу, оскільки обрані галузі можуть розвиватися відокремлено від інших галузей економіки через слабкість міжгалузевих зв'язків.

Суттєвим доповненням до проблем, виявлених у результаті аналізу теорії «великого поштовху», є визначення проблеми попиту для індустріалізації. Вона була врахована в теорії збалансованого розвитку. Цінність цієї теорії полягає у розкритті причини економічної відсталості країн, яка пояснюється явищем «порочного кола» бідності: низька продуктивність праці в країні є причиною низьких доходів, що зумовлює низький рівень заощаджень, а отже, й інвестицій. Ця обставина не дає можливості підвищити продуктивність праці, тому коло замикається. Представнику цієї теорії Р. Нурксе вдалося пояснити відтворення вказаних умов за допомогою аналізу споживчого попиту. Він зауважив, що сировинна спеціалізація країни сприяє становленню демонстративного характеру споживання прошарку населення, що отримує високі доходи від такої спеціалізації. Як висновок, у цих умовах існує потреба у перерозподілі доходу за допомогою фіскальної політики.

Представлення індустріалізації в теорії незбалансованого розвитку А. Хіршмана дозволило доповнити теоретичні засади вибору пріоритетних галузей (концепція прямих та зворотних зв'язків), а також визначити вірогідне джерело інвестиційного забезпечення індустріалізації. Зміст теорії полягає у тому, що ресурси, спрямовані до пріоритетних галузей, мають бути вилучені з інших галузей. У результаті цього нестача ресурсів в останніх стане причиною зростання інвестиційної привабливості цих галузей для капіталу, отже, відбудеться його переливання у більш прибуткові галузі. Тобто так відбудеться оновлення всього промислового капіталу. Слабкість цієї теорії полягає у тому, що вона не визначає інструмент вилучення ресурсів із галузей, а також спирається на наявність ефективного ринкового механізму, який спроможний забезпечити переливання капіталу для становлення рівноважного стану економіки.

Визначено, що дослідження проблем оновлення промислового капіталу в країнах зі слабким розвитком ринкового механізму мають враховувати стан їх інституціонального середовища. Його роль відображена у концепції залежного розвитку, яка виникла для пояснення розвитку постколоніальних країн. Її сутність полягає у тому, що спеціалізація на сировинній продукції минулих колоній визначена не їх порівняльними перевагами, а є результатом залежності від метрополії. Явище залежного розвитку представлено також у поділі світу на центр та периферію, що зумовлює становлення певного інституціонального середовища, у якому відносини залежності постійно відтворюються.

Проблема спеціалізації країни знаходиться у центрі дослідження структуралістської теорії. За цією теорією ключовим завданням індустріалізації постає зміна сировинної структури експорту, яка через нерівнозначні умови зовнішньої торгівлі сприяє закріпленню економічної відсталості країни. Проблема структури експорту постає як значуща з огляду на важливість технологічного оновлення промислового капіталу, що здійснюється завдяки імпорту технологій. Ідея про індустріалізацію як структурну зміну економіки знайшла своє вираження у політиці імпортозаміщення. Аналіз латиноамериканського та східно-азіатського досвіду імпортозаміщення показав, що політика індустріалізації, проведена державою, може запроваджувати прогресивні структурні зміни лише за умови спроможності уряду відстоювати національні інтереси країни. Це проявляється у можливості уникати залежності від іноземного капіталу, а також не дозволяти власній бізнес-еліті визначати політику уряду. Відсутність таких передумов свідчить про наявність інституціонального середовища, що перешкоджає оновленню промислового капіталу.

У третьому розділі «**Сучасні умови та тенденції розвитку промислового капіталу**» розглянуто проблеми розвитку промислового капіталу у сучасних умовах. Показано, що наразі глобалізація та досягнення науки та техніки мають визначальний вплив на функціонування промислового капіталу. Виявлено проблеми й перспективи оновлення промислового капіталу в Україні з урахуванням визначених світових трендів.

Дослідження змін у сучасній галузевій структурі економіки засвідчило, що матеріальне виробництво спроможне й надалі виступати як драйвер економічного розвитку. Визначено, що дані про зростання рівня зайнятості та частки доданої вартості у сфері послуг можуть перебільшувати її роль для економічного зростання, а це пояснюється особливістю статистичної оцінки.

Спрощення міжнародного руху капіталу сприяло індустріалізації в одних країнах та деіндустріалізації в інших. На основі аналізу теоретичних поглядів щодо визначення деіндустріалізації, а також оцінки зрушень у світовому індустріальному порядку встановлено, що варто розрізняти позитивну та негативну деіндустріалізацію, оскільки на відміну від негативної деіндустріалізації, позитивна є ознакою розвитку промислового капіталу.

Ринкове середовище на глобальному рівні розвивається в умовах протидії двох тенденцій: з одного боку, загострюється конкуренція через розширення інтеграції національних економік до світового ринку, а з іншого – відбувається

розростання монополізації, що проявляється у формі посилення ринкової влади ТНК. Доведено, що роль капіталу ТНК для індустріалізації є неоднозначною. Це пов'язано з наявністю суперечностей інтересів між національними інтересами та інтересами ТНК. Зазначено, що дослідження спроможності держави відстоювати свої національні інтереси має враховувати вплив інститутів, які регулюють відносини між державами на міжнародному рівні. Розширення інструментів впливу цих інститутів до певної міри обмежує країни у проведенні економічної політики.

Розвиток промислового капіталу на хвилі глобалізації наприкінці ХХ ст. характеризувався зниженням індивідуальних витрат виробництва здебільшого не за рахунок інновацій, а завдяки застосуванню дешевої робочої сили. Це зумовило виникнення інноваційної паузи. Ця обставина загальмувала розвиток промислового капіталу. Вичерпання потенціалу дешевого фактора виробництва у поєднанні з появою вдосконалених технологій спричинило зміни у розвитку промислового капіталу, що відобразилося у концепції реіндустріалізації.

Узагальнення представлених ученими результатів упровадження сучасних інновацій дало змогу виявити такі тренди: становлення ресурсозберігаючого типу виробництва; трансформація відносин зайнятості; зростання потреби у робочій силі широкої спеціалізації, прискорення інноваційного розвитку. Виявлені тренди технологічних змін дозволили визначити тенденції розвитку промислового капіталу та вказати на потенційні проблеми, пов'язані з його відтворенням. Серед них запропоновано звернути увагу на прискорення морального зносу основного капіталу, формування потреби у робочій силі з гнучкою широкою кваліфікацією, загрозу відтоку капіталу з реального сектора, пов'язану зі зростанням ризикованості інвестиційно-інноваційної діяльності.

Ці тренди та виклики загострюють проблему оновлення промислового капіталу в Україні. На основі розрахунку показників стану основних засобів було зроблено висновок про наявність проблем з їх оновленням. Зазначено, що оновлення основних засобів за існуючого ступеня зносу вимагає не просто перевищення коефіцієнта оновлення над коефіцієнтом вибуття, але й наявність достатньо високого показника їх вибуття (табл. 1).

Таблиця 1

Ступінь зносу, коефіцієнти оновлення та вибуття основних засобів в Україні, %

Види економічної діяльності	К	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
1	2	3	4	5	6	7	8	9
У цілому в економіці	К _{он.}	1,84	2,00	2,09	1,59	0,92	2,84	2,47
	К _{виб.}	3,34	13,00	3,13	4,88	2,41	69,93	3,42
	Ступінь зносу	74,9	75,9	76,7	77,3	83,5	60,1	58,1
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	К _{он.}	7,22	2,00	11,03	9,76	8,62	9,91	14,63
	К _{виб.}	7,25	6,52	8,51	6,05	7,32	6,32	6,05
	Ступінь зносу	40,8	32,6	34,6	35,8	38,8	38,9	37,3

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Добувна промисловість	К _{он.}	7,99	2,00	7,27	5,39	3,49	3,41	3,41
	К _{виб.}	3,04	7,57	2,64	2,02	6,37	5,15	1,22
	Ступінь зносу	47,8	56,3	54,1	57,1	65,3	57,9	54,6
Переробна промисловість	К _{он.}	3,31	2,00	4,80	5,62	3,01	2,06	2,16
	К _{виб.}	3,05	32,73	4,36	6,13	3,98	3,85	1,34
	Ступінь зносу	66,8	56,8	57,2	50,1	56,9	75,8	76,4
Будівництво	К _{он.}	4,55	2,00	11,82	8,81	4,25	3,58	6,99
	К _{виб.}	9,63	6,79	5,55	10,33	7,18	7,40	17,84
	Ступінь зносу	50,1	58,8	55,1	51,9	54,4	53,6	36,0
Діяльність транспорту та зв'язку	К _{он.}	0,46	2,00	0,61	0,19	0,12	0,72	1,52
	К _{виб.}	1,14	11,33	2,33	4,26	1,08	94,64	1,41
	Ступінь зносу	94,4	95,6	96,0	96,7	97,9	51,7	50,6

Джерело: розраховано автором

Де К_{он.} – коефіцієнт оновлення; К_{виб.} – коефіцієнт вибуття.

Для оцінки інноваційно-інвестиційного стану економіки були розраховані ключові індикатори рівня інноваційно-інвестиційної безпеки, запропоновані Міністерством економічного розвитку і торгівлі України. Результати свідчать про критичний або небезпечний рівень економічної безпеки (табл. 2).

Таблиця 2

Індикатори інвестиційно-інноваційної безпеки України, 2010 – 2017 рр.

Індикатори	Задов. рівень*	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Валове нагромадження основного капіталу, % ВВП	25	17,0	17,6	19,0	16,9	14,1	13,5	15,2	14,5
Частка продукції, що була реалізована на конкурентних ринках країни, % загального обсягу продукції (станом на початок року)	70	48,3	49,8	49,2	45,7	47,0	42,7	н.д.	н.д.
Питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, %	2	0,9	0,79	0,80	0,80	0,69	0,64	н.д.	н.д.
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промисловості, %	20	3,8	3,8	3,3	3,3	2,5	1,4	6,1	н.д.

*порогове значення задовільного рівня економічної безпеки.

Джерело: розраховано автором

Показано, що актуальність індустріалізації у наявних умовах зумовлена неефективністю сировинної структури виробництва. На основі порівняння динаміки індексу цін на провідні товари експорту та імпорту за 10 років була підтверджена справедливості структуралістської гіпотези Пребіша-Зінгера для України. Ця гіпотеза полягає у тому, що у довгостроковій перспективі ціни на кінцеву продукцію зростають швидшими темпами, ніж ціни на сировинну (рис. 1).

Рис. 1 – Динаміка цін на провідні товари експорту та імпорту України за 2007 – 2017 рр. (2007 рік взято за базовий)

Примітка: чорні метали, зернові культури – провідні товари експорту; реактори ядерні, котли, машини – провідні товари імпорту.

Джерело: розраховано автором

Так, можна переконатися, що динаміка цін свідчить не на користь провідної продукції експорту країни. Інакше кажучи, для придбання продукції машинобудування доводиться експортувати все більше сировинної продукції. Це зміцнює замкнуте коло сировинної спеціалізації. Така спеціалізація зумовлює розрив у міжгалузевих зв'язках, що характеризує явище деіндустріалізації.

Також головним мотивом економічної діяльності у країнах зі спеціалізацією на продукції низького ступеня переробки є вилучення сировинної ренти, а не інноваційної. Ця обставина сприяє підтримці олігархічної структури, зацікавленої у збереженні такої спеціалізації економіки.

З урахуванням виявленої специфіки вітчизняної економіки і світових трендів розвитку була розроблена стратегія оновлення промислового капіталу в Україні, яка включає:

- створення системи інституціонального розвитку промислового капіталу;

- забезпечення дії ринкового механізму, що породжує стимул до оновлення промислового капіталу;
- розвиток національної інноваційної системи, яка інтегрує науково-освітню сферу та промисловий капітал;
- стимулювання розвитку машинобудівної галузі, що забезпечує власну базу для матеріально-технічного оновлення промислового капіталу.

ВИСНОВКИ

Одержані у дисертації результати дослідження сутності та особливостей розвитку промислового капіталу під час індустріалізації дозволили досягти поставленої мети та сформулювати такі висновки:

1. На основі узагальнення закономірностей, які розкривають особливості функціонування промислового капіталу, встановлено, що наслідком індустріалізації є підвищення суспільної продуктивності праці. При цьому у цьому процесі важливу роль відіграє впровадження інновацій. Це сприяє розширеному відтворенню промислового капіталу.

2. На основі логіки розповсюдження інновацій запропоновано механізм індустріалізації, представленій як поширення змін через систему міжгалузевих зв'язків в умовах конкурентного середовища. Виявлено, що індустріалізація супроводжується структурними змінами в економіці. Результатом дослідження проблеми структурних змін, які відбуваються під час індустріалізації, стало визначення галузевої значущості у цьому процесі: по-перше, ядром перетворень є машинобудівна галузь, що пояснюється її функцією уречевлення винаходів у форму передових технологій; по-друге, базовими для розповсюдження перетворень є галузі обробної промисловості, оскільки вони характеризуються високою концентрацією міжгалузевих зв'язків.

3. Принципи інноваційного та циклічного розвитку промислового капіталу було застосовано для розкриття змісту індустріалізації як динамічного процесу. За допомогою теорій довгих хвиль та техніко-економічної парадигми визначено, що індустріалізація у розвинених країнах відбувається завдяки промислому капіталу, спроможному асимілювати та продукувати інновації. Тобто індустріалізація сприяє закріпленню розвинених країн як ядра технологічного розвитку та зрушенню країн із технологічною відсталістю з їх периферійного розташування.

4. Виявлення особливостей індустріалізації на більш конкретному рівні зроблено на основі дослідження умов розвинених країн та країн з наздоганяючим типом розвитку. Специфіка індустріалізації, що відбувається на основі дії ринкових сил, представлена в умовах розвинених країн. Вона найкраще відображена у кейнсіанській теорії, цінність якої полягає у поясненні механізму формування ресурсів, необхідних для оновлення промислового капіталу.

Аналіз радянського, латиноамериканського та східно-азіатського досвіду індустріалізації засвідчив, що в умовах слабого розвитку ринкового механізму індустріалізація виступає як економічна політика. Обґрунтування її існування

спирається на недосконалість ринкового середовища, що виявляється неспроможним координувати рух капіталу для забезпечення прогресивних структурних змін. Виявлено, що включення держави як активного суб'єкта економічних відносин пов'язано з проблемою узгодженості інтересів соціальних сил щодо необхідності проведення індустріалізації.

На основі праць учених, що є представниками теорії наздоганяючого розвитку, проаналізовано перелік проблем, які впливають на здійснення політики індустріалізації. Визначено, що складність стихійного розгортання індустріалізації пов'язана зі слабкістю міжгалузевих зв'язків, сировинною спеціалізацією країни та несприятливим інституціональним середовищем.

5. Показано, що дослідження сучасного розвитку промислового капіталу має виходити з положення про формування умов його відтворення під впливом глобалізації, а також з аналізу технологічного контура виробництва, представленого продуктами науково-технічної революції. Встановлено, що вплив глобалізації на розвиток сучасного промислового капіталу пов'язаний з узгодженням та суперечностями національних інтересів та інтересів ТНК.

6. Комплексне дослідження ключових аспектів функціонування вітчизняного промислового капіталу дозволило зробити висновок про відсутність зрушень, які свідчать про його оновлення, а також про низькі можливості формування ресурсів для здійснення цього процесу.

У результаті обстеження структури виробництва встановлено, що відбувається подальше закріплення аграрно-сировинної спеціалізації економіки. На основі порівняльної характеристики індексів цін переважаючої групи товарів експорту та імпорту було доведено неефективність наявної структури економіки. Значущість отриманого результату для вирішення проблеми становлення прогресивного промислового капіталу полягає у тому, що сировинна структура перешкоджає цьому процесу, оскільки має низький потенціал інноваційного розвитку. Сировинна спеціалізація країни також зумовлює розрив у міжгалузевих зв'язках з відсутністю цілих галузей виробництва, функцією яких є обробка сировини та створення більшої доданої вартості. Це призводить до відтворення економічної відсталості країни. Вказана обставина доводить необхідність структурних зрушень, що виступають завданням індустріалізації.

7. На основі виявленої специфіки функціонування вітчизняного промислового капіталу запропоновано у стратегії індустріалізації враховувати інституціональні аспекти розвитку, значення ринкового механізму для стимулювання його оновлення, становлення потужної національної інноваційної системи, яка сприяє виникненню інновацій, а також роль машинобудівної галузі для формування та відтворення передової технічної бази промислового капіталу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У монографіях:

1. Дослідження змісту і форм розвитку економічних відносин в національній економіці на прикладі України / За заг. ред. М.І. Зверькова:

[Монографія]. – Одеса: Атлант, 2018. – 297 с. (17,20 д.а.) *Особистий внесок здобувача: досліджено сучасні тенденції розвитку міжнародного поділу праці, а також на основі моделей міжнародної торгівлі визначено наслідки сировинної спеціалізації економіки України (1,12 д.а.)*

Статті у наукових фахових виданнях України:

2. Шатненко Е. О. Становление промышленного капитала в постсоветской экономике / Е. О. Шатненко // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка» – 2014. – Випуск 8 (2). – С. 210 – 215. (0,32 д.а.)

3. Шатненко К. О. Роль НТП у системі суспільно-економічного розвитку / К. О. Шатненко // Вісник Одеського національного університету. Серія «Економіка». – 2014. – Т. 19, Випуск 2/1. – С. 56 – 60. (0,61 д.а.)

4. Шатненко К. О. Теоретичні засади стимулювання розвитку промислового капіталу в Україні / К. О. Шатненко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Випуск 8, Ч. 7. – С. 13 – 16. (0,63 д.а.)

5. Шатненко К. О. Теоретичні підходи до дослідження циклічного розвитку промислового капіталу / К. О. Шатненко // Науковий вісник ОНЕУ. – 2015. – №4 (224). – С. 192 – 208. (0,87 д.а.)

6. Шатненко К. О. Нова індустріалізація: світова тенденція та перспективи для України / К. О. Шатненко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2016. – № 2 (48). – С. 56 – 61. (0,81 д. а.) (*Index Copernicus, Google Scholar, ResearchBib*)

Статті у наукових виданнях інших держав:

7. Shatnenko K. The impact of global competition on the state of manufacturing in Ukraine / K. Shatnenko // Baltic Journal of Economic Studies. – 2017. – Vol. 3, № 3. – P. 70 – 76. (0,83 д.а.) (*Index Copernicus*)

Опубліковані праці апробаційного характеру:

8. Шатненко К. О. Основні положення неоіндустріалізації України / К. О. Шатненко // Перспективи економічного зростання та інноваційного розвитку країн: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 18-19 квітня 2014 р. – Одеса: ЦЕДР, 2014. – Частина 1. – С. 19 – 22. (0,24 д.а.)

9. Шатненко К. О. Аналіз попиту вітчизняних підприємств на інноваційну продукцію / К. О. Шатненко // Ринкові економічні механізми сталого розвитку: інноваційне та фінансове забезпечення: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 9-10 травня 2014 р. – Дніпропетровськ: Видавничий дім «Гельветика», 2014. – С. 20 – 22. (0,24 д.а.)

10. Шатненко К. О. Фінансове забезпечення впровадження інновацій / К. О. Шатненко // Фінансово-економічні пріоритети розвитку економіки: стратегія і перспективи: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 23-24 травня 2014 р. – Київ: Аналітичний центр «Нова економіка», 2014. – Частина 1. – С. 26 – 29. (0,22 д.а.)

11. Шатненко Е. О. Роль інвестиційного спроса в отечественной экономике / Е. О. Шатненко // Проблеми економіки та менеджменту: оцінка та перспективи вирішення: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 26-27 вересня 2014 р. – Львів: ЛЕФ, 2014. – Частина 1. – С. 19 – 23. (0,21 д.а.)

12. Шатненко К. О. Теоретичні аспекти місця України у міжнародному поділі праці / К. О. Шатненко // Проблеми сталого розвитку економіки України в умовах інтеграційних процесів: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 5-6 грудня 2014 р. – Ужгород: Гельветика, 2014. – Ч. 1. – С. 24 – 27. (0,25 д.а.)

13. Шатненко К. О. Джерела формування грошової форми промислового капіталу в Україні / К. О. Шатненко // Проблеми розвитку економічної теорії в сучасних умовах: матеріали XI Всеукр. наук.-практ. конф. «Покританівські читання», 2 грудня 2015 р. – Одеса: ОНЕУ, 2015. – С. 15 – 17. (0,14 д.а.) (*Google Scholar*).

14. Шатненко К. О. Краудсорсинг як інноваційна форма виробництва / К. О. Шатненко // Актуальні проблеми розвитку економічної теорії в умовах глобалізації: матеріали XII Всеукр. наук.-практ. конф. «Покританівські читання», 2 грудня 2016 р. – Одеса: ОНЕУ, 2016. – С. 82 – 84. (0,15 д.а.)

15. Шатненко К. О. Природа та зміст глобальної конкуренції / К. О. Шатненко // Актуальні проблеми розвитку економічної теорії в умовах глобалізації: матеріали XIII Всеукр. наук.-практ. конф. «Покританівські читання», 1 грудня 2017 р. – Одеса: ОНЕУ, 2017. – С. 34 – 36. (0,16 д.а.)

АНОТАЦІЯ

Шатненко К. О. Індустріалізація як форма оновлення промислового капіталу. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – «Економічна теорія та історія економічної думки». – Одеський національний економічний університет, Одеса, 2018.

Дисертація присвячена дослідженню проблем оновлення промислового капіталу у процесі індустріалізації. Визначено вагоме значення інновацій для становлення високопродуктивної технологічної бази. Виявлено, що індустріалізація є оновленням всього промислового капіталу, яке пояснюється розповсюдженням прогресивних змін за рахунок міжгалузевих зв'язків. Звідси встановлено, що індустріалізація супроводжується структурними змінами. При цьому у якості пріоритетних галузей визначено обробні галузі з ключовою роллю машинобудівної.

У ході дослідження сформовано теоретико-методологічні аспекти аналізу індустріалізації. Показано, що для пояснення індустріалізації у країнах із розвиненим ринковим механізмом можуть бути застосовані доробки кейнсіанської теорії, тоді як в умовах його слабкого розвитку корисними постають структуралістська теорія та теорії залежного розвитку. Також визначено, що слабкість ринкового механізму зумовлює потребу у координації ресурсів за допомогою держави, що виступає у якості політики індустріалізації.

На основі обстеження поточного розвитку промислового капіталу, на який значний вплив здійснює глобалізація та науково-технічна революція, виявлено особливості сучасної індустріалізації. Встановлено, що наявні тренди загострюють проблему оновлення промислового капіталу в Україні.

Аналіз промислового капіталу у посттрансформаційній економіці України показав, що наразі не спостерігається прогресивних зрушень, необхідних для його оновлення. На основі отриманих результатів стану та специфіки вітчизняного промислового капіталу запропоновано стратегію індустріалізації, результатом якої має стати становлення такого промислового капіталу, який має внутрішні рушійні сили для інноваційного розвитку.

Ключові слова: промисловий капітал, індустріалізація, інновації, структура економіки, міжгалузеві зв'язки, економічний розвиток.

АННОТАЦІЯ

Шатненко Е. О. Индустриализация как форма обновления промышленного капитала. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.01 – «Экономическая теория и история экономической мысли». – Одесский национальный экономический университет, Одеса, 2018.

В работе показано, что развитие промышленного капитала характеризуется периодической сменой принципа производства, в результате которого происходит увеличение общественной производительности труда. Это связано с возникновением радикальных инноваций. Процесс становления новой материально-технической базы промышленного капитала выступает в форме индустриализации. В диссертации обозначены ключевые условия, благодаря которым разворачивается индустриализация. Прежде всего, указано, что внутриотраслевая конкуренция порождает стимулы к внедрению инноваций, а межотраслевая конкуренция способствует структурным изменениям. При этом прогрессивные изменения затрагивают промышленный капитал в целом благодаря межотраслевым связям.

В странах с развитым рыночным механизмом существуют необходимые условия для обновления промышленного капитала. Теоретической базой для исследования индустриализации в этих странах может служить кейнсианское направление экономической теории. Например, формирование ресурсов для обновления можно объяснить с помощью механизма трансформации сбережений в инвестиции, а значение межотраслевых связей показать с помощью концепции мультипликатора.

В странах со слабым развитием рыночного механизма индустриализация требует участия государства. Это доказано на основе исследования советской модели индустриализации, а также латиноамериканского и южно-азиатского опыта индустриализации. Разница между этими моделями заключается в степени участия государства в данном процессе.

Анализ дискуссии советской индустриализации позволил увидеть ключевые проблемы, которые стоят перед страной со слабым развитием рыночного

механизма. Прежде всего, это вопросы ресурсного обеспечения и приоритетности изменений в отраслевой структуре. В советской индустриализации были выбраны инструменты политики, которые соответствовали поставленной государством задаче: проведение форсированной индустриализации с координацией этого процесса из центра.

Теоретической базой, в которой отражены проблемы индустриализации в странах со слабым развитием рыночного механизма в условиях капиталистической системы, могут служить теории догоняющего развития: теория «большого толчка» П. Розенштейн-Родана, теория сбалансированного развития Р. Нурксе и теория несбалансированного развития А. Хиршмана. Обнаружены некоторые недостатки этих теорий, которые касаются слабости развития межотраслевых связей и рыночного механизма в указанных странах. Также преграды для прогрессивных изменений в данных условиях отражены в структуралистской теории и теориях зависимого развития. Показана важность институциональной среды, которая формирует возможности государства проводить действенную политику индустриализации.

Современные условия развития промышленного капитала определяются в значительной мере НТР и глобализацией. Следовательно, разработка стратегии индустриализации должна учитывать существующие тренды. Сделан вывод о том, что эти тренды обостряют проблему обновления промышленного капитала в Украине.

Исследование состояния украинского промышленного капитала показало, что его воспроизводство в существующих условиях закрепляет экономическую отсталость страны. Это обусловлено аграрно-сырьевой специализацией экономики, для которой нехарактерен инновационный тип развития. Предложена стратегия индустриализации, которая включает следующие рекомендации: формирование системы институционального развития промышленного капитала, обеспечение действия рыночного механизма, развитие национальной инновационной системы, поддержка развития машиностроительной отрасли.

Ключевые слова: промышленный капитал, индустриализация, инновации, структура экономики, межотраслевые связи, экономическое развитие.

ANNOTATION

Shatnenko K. Industrialization as a form of renovation of industrial capital. – Manuscript.

The dissertation for the degree of candidate of economic sciences, specialty 08.00.01 – «Economic theory and History of Economic Thought. – Odessa National Economic University, Odessa, 2018.

The thesis is devoted to the study of renovation of industrial capital. It has been shown that the main features of this process are the renovation of technological base of production and the development of the labour power. The result of renovation of industrial capital is the labour productivity growth. It is an outcome of innovations. The mechanism which reflects the process of industrialization has been presented in the following way: the innovation gives an impulse to the transformation of industrial

capital, while the intersectoral linkages provide the diffusion of changes through all sectors of industrial capital; the capital flow itself is induced by competition: intrasectoral competition has a stimulating effect on innovations, while intersectoral competition provides some necessary structural changes.

There have been analyzed some theories which reflect industrialization in developed and developing countries. Keynesian theories prove to be quite sufficient in explaining the peculiarities of industrialization in developed countries. It was noted that the development theories which are based on Keynesian theories can be relevant only when there is availability of innovations, strong intersectoral linkages and competitive conditions in developing countries.

The analysis of industrial capital in post-transition economy of Ukraine has shown that it lacks the development on a basis of innovations. Meanwhile, this kind of development is vital for sustainable economic growth. Regarding the state, specifics and development tendencies of domestic industrial capital, it has been proposed the industrialization strategy for Ukraine which is aimed at setting the ability of industrial capital to progressive development.

Key words: industrial capital, industrialization, innovations, economic structure, intersectoral linkages, economic development.

Підписано до друку «26» жовтня 2018 р. Зам. 53/7

Формат паперу 60X84 1/16 Обсяг 0,9 авт. арк.

Тираж 100 прим.